

Kieli, jolla yliopistossa opiskellaan (Sakari Tuhkanen)

Onko niin, että suomen kieli tieteen ja sivistyksen kielenä jää häviävän lyhyeksi ajanjaksoksi? Ensin oli latina, sitä puhuttiin kaikkialla läntisessä akateemisessa maailmassa ja ajanjakso kesti satoja vuosia, sitten tuli kotimaiseen käyttöön ruotsi, toinen kansalliskielemme, vähitellen nousi suomi sen rinnalle ja ohi, mutta pitääkö se asemansa tieteen kielenä Suomessa vain ohikiitävän hetken verran?

Professori Matti Saarnisto (Geologian tutkimuskeskus) kirjoitti Turun yliopiston geologian ja mineralogian professuurin virantäytöstä *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 3/2001 kirjoituksen, joka on hyvin huomionarvoinen. Turun yliopistossa on geologian laitoksella geologian ja mineralogian oppiaineessa kaksi professuuria, joista molemmat ovat nyt sellaisilla henkilöillä, jotka eivät kykene antamaan opetusta tai ohjaamaan opiskelijoita suomen kielellä. Tilanne on erikoinen ja ongelmallinen. Muuta opetushenkilökuntaa ei ole paljon, ja koska hallinnon kieli Turun yliopistossa on suomi, on vaikeaa, useimmiten mahdotonta, delegoida hallinnollisia tehtäviä suomen kieltä taitamattomille. Siten työtaakka maaperägeologian oppiaineen tutkimus- ja opetushenkilökunnalla näyttäisi vain kasvavan entisestään. Syvällisemmät ongelmat ovat toisaalla.

Olen aina lähtenyt siitä, että akateemisen Suomen kansalaisen tulee hallita oman alansa perusterminologia sekä kansallisilla kielillä että vähintäänkin yhdellä vieraalla kielellä, so. englanniksi. Pidän laitoksellani luonnonmaantieteen perusteiden luennot. Näillä luennoilla otan aina esiin erikoistermit niin ruotsiksi kuin englanniksikin. Ja ehdottomasti yritän tuoda esiin oikean, vakiintuneen suomenkielisen termin. On erittäin tärkeää voida käyttää äidinkieltään perehdyttäessä oppiaineen keskeiseen sisältöön ja terminologiaan, kuten Tom Reuter on Saarniston mukaan korostanut.

Saarnisto toteaa, että Ruotsissa ja Norjassa edellytetään ruotsia tai norjaa taitamattoman opettelevan opetuskielen muutaman vuoden kuluessa. Näin on monessa muussakin maassa. Mutta jostakin syystä ei Suomessa. Suomen kieli on eittämättä vaikeasti opiskeltava aikuisiässä, varsinkin jos verrataan asetelmaa esimerkiksi hollantilaistaustaiseen henkilöön ja hänelle asetettavaan vaatimukseen opiskella ruotsia tai norjaa. Toisaalta suomalaisopiskelijoilla on yleensä varsin hyvä englannin kielen taito (mikä tosin on samoin ruotsalais- ja norjalaisopiskelijoilla) - vaan silti se on kaukana täydellisestä.

Mainitun professuurin virantäytössä tiedekuntaneuvostossa tuli ymmärrettävästi myös kielikysymys esille. Tiedekuntasihteeri oli laatinut sängen perustellun esityksen, jossa Ruotsin kansalainen asetettiin melkoisen ylivoimaisesti ensimmäiselle ehdollepanosijalle. Ei virantäytöselosteessa eikä missään muussakaan virantäyttöön liittyvässä asiakirjassa ollut esitetty vaatimusta suomen kielen taidosta silloin, kun kyseessä on ulkomaan kansalainen. Geologian laitoksen johtaja käytti istunnossa pitkän puheenvuoron: hän painotti niitä ongelmia, joita Ruotsin kansalaisen valinnasta voisi laitoksen nykyisessä tilanteessa aiheutua, ja tässä sympatiani olivat täysin hänen puolellaan. Hän samalla valaisi ruotsalaisen taustoja erittäin myönteiseen sävyyn - hän toi mm. esiin fennofiilisuuden, vaimon suomalaisuuden, todennäköisen halun opetella rivakasti suomea jne. Opiskelijajäsenet ilmaisivat huolensa oikeusturvansa puolesta. Laitoksen johtajan kanta oli äänestyksessä kielteinen ensimmäisen ehdollepanosijan suhteen, mutta äänestyspäätös oli dekaanin tuella selvästi myönteinen ruotsalaishakijalle.

Turussa geologian laitos on myös Åbo Akademiassa ja näiden laitosten yhteinen GeoCenter voi saada lisäpotkua ruotsalaistäydennyksestä. Kenties uusi professori antaa aluksi opetuksensa ruotsiksi eikä englanniksi. Sitä hän pystyy vivahteikkaimmin käyttämään. Se on yliopistomme toinen virallinen kieli, joskaan ei virallinen opetus- ja hallintokieli. Mainittu professori hallitsee jo nyt kuulemani mukaan yksinkertaiset käytännön tilanteet myös suomeksi. Olen vakuuttunut, että hän todella aikoo ja haluaa opetella suomen kielen siten, että voi käyttää sitä opetuskielenään. Åbo Akademin erinomaisesti suomea hallitseva geologian ja mineralogian professori joutunee ainakin alkuun tarjoamaan avustavaa kättään.

Monelta kannalta tarvittaisiin nyt periaatteellista keskustelua. Esimerkiksi: Onko järkevää kieliperusteella evätä ulkomaisten huippututkijoiden pääsyä Suomen yliopistoihin? Voidaanko ajatella, että opiskelija ei voi Suomessa suorittaa pakollisia korkeakouluopintojaan suomen (tai ruotsin) kielellä? Täytyykö opiskelijan vastata kuulusteluissa englanniksi ja laatia opinnäytetyönsä englanniksi siksi, että tentaattori tai opinnäytetyön tarkastaja eivät hallitse suomea (tai ruotsia)? Jos näin voidaan tehdä, vaativat yliopistojen statuuatit muutoksia.

On laitoksia, joissa ainakin jatkokoulutusseminaarit, joissakin jopa syventävien opintojen seminaarit, pidetään

englanniksi. Myös omalla laitoksellani tämä on mahdollista, mutta en ole siihen rohkaissut, vaan pikemminkin olen edellyttänyt jotakin perustetta poikkeamiseen kansallisista kielistä. Luonteva peruste voi olla esimerkiksi, että esityksen opponentti ei hallitse suomea eikä ruotsia. Useimmiten juuri näissä tilaisuuksissa nuori tutkija joutuu ensi kertaa tieteelliseen debattiin omasta tutkimusaiheestaan. Oppimiselle ja uusien ideoiden syntymiselle tieteellisen keskustelun käyminen omalla äidinkielellä on äärimmäisen tärkeää.

Turun yliopiston säädöksissä ilmaistaan, että yliopiston opetuskieli on suomi, mutta kukin opiskelija saa omassa asiassaan - esimerkiksi kuulusteluissa, seminaareissa, opinnäytetöissään - käyttää joko suomea tai ruotsia. Itse asiassa vieraasta kielestä mainitaan vain, että sen käyttö pro gradu -työssä edellyttää tiedekunnan erikoislupaa. Käytännössä tässä on jouduttu antamaan paljon myötä englannille, jos kohta laitoksellani on pidetty kiinni periaatteesta, jonka mukaan pakollinen opetus voidaan antaa vain suomeksi. Tenttejä saa suorittaa monella eri kielellä riippuen siitä, mitä kieltä tentaattori suostuu ymmärtämään. Suomea ja ruotsia olisi siis kuitenkin ehdottomasti ymmärrettävä, ja ongelma on edessä, jos tentaattori ei ymmärrä näitä kieliä. Kokemuksia ongelmasta jo on laitoksellanikin - vastaukset joutuvat silloin sellaisen henkilön lukemaksi, joka ei itse ole pitänyt kurssia. Toki kokenut tentaattori tällaisestakin selviää, mutta silti on hyvin hankalaa mennä arvostelemaan toisen opettajan pitämän kurssin vastauksia. Se edellyttää vertailua varsinaisen opettajan arvostelemiin vastauksiin, ja opiskelija hieman riskeeraa omaa oikeusturvaansa.

Onko niin, että suomen kieli tieteen ja sivistyksen kielenä jää häviävän lyhyeksi ajanjaksoksi? Ensin oli latina, sitä puhuttiin kaikkialla läntisessä akateemisessa maailmassa ja ajanjakso kesti satoja vuosia, sitten tuli kotimaiseen käyttöön ruotsi, toinen kansalliskielemme, vähitellen nousi suomi sen rinnalle ja ohi, mutta pitääkö se asemansa tieteen kielenä Suomessa vain ohikiitävän hetken verran? Ruotsin kieltä tietenkin auttaa läntinen naapurimme, mutta sielläkin ollaan huumaantuneita englannista. Ranska ja saksa jäivät loppujen lopuksi vain muutamia kymmeniä vuosia kestäviksi välivaiheiksi tiedon levittämisessä ulkomaille. Silti ranskaksi, saksaksi, espanjaksi, venäjäksi, suomeksi, ruotsiksi etc. ilmestyy yhä edelleen arvokkaita julkaisuja, jotka yleensä eivät nykyään saavuta - heikkokielitaitoista ja usein hieman arroganttia - anglo-saksista tiedemaailmaa edes marginaalisesti.

Kirjoittaja on luonnonmaantieteen professori Turun yliopistossa.